

Oponentní posudek disertační práce

Disertační práce Pavla Moskaly *Řeč a skutečnost v teologickém diskursu* má velmi ambiciózní cíl nově promyslet vztah mezi řečí a skutečností, jak jí rozumí a jak o ní vypovídá teologie. Východiskem Moskalova tázání je neuspokojivost dosud nabízených řešení, a také nevěrohodnost a nesrozumitelnost řeči teologie v rámci university, tj. především z hlediska ostatních fakult resp. oborů. Teologická pracoviště, která v rámci university produkují fundované badatelské monografie, opřené o historické, filologické a jiné bádání, sice působí věrohodným dojmem přesvědčivých vědeckých výsledků, ale v jistém smyslu proto, že „zrazují“, „opouštějí“ či míjejí vlastně „věc“ teologie.

Moskala hledá nové pojetí vztahu mezi řečí teologie a skutečností, tak, aby teologie zůstala věrna svému poslání a přiměřená své „věci“. Proto v obsáhlých historických přehledech rekapituluje základní možnosti filosofické a teologické tematizace vztahu jazyka a reality. V historických panoramatech, sondách a exkurzích (o vědě, o metafoře, o ironii) rekapituluje klasická řešení sledovaných otázek, posléze jejich nejdůležitější alternativy a problematizace, a nakonec alespoň v hrubých rysech načrtává hlavní křižovatky současné debaty.

Prvních zhruba sto stran předložené disertace podrobně mapuje vývoj epistemologické debaty od středověkého nominalismu přes osvícenské myslitele a vybrané představitele romantismu až po filosofy dvacátého století před a po lingvistickém obratu. Zvláštní pozornost věnuje podnětům přicházejícím od post-analytických filosofů, poučených úskalími a slabinami empirismu a (logického) pozitivismu. V následující části práce autor na pozadí prvních tří kapitol ohledává a komentuje základní možnosti pojetí vztahu mezi skutečností a jazykem (se zvláštním ohledem na kritiku západní filosofické tradice, jak ji přinesl Friedrich Nietzsche) a také klasická a alternativní pojetí pravdy.

Se zřetelem k nashromážděnému historickému materiálu, zejména ke slepým uličkám a naopak nosným podnětům dosavadních rozprav o sledované problematice, pak autor detailně zkoumá možnosti nového pojetí vztahu řeči (teologie) a skutečnosti, především v režimu metaforických a ironických výpovědí. V poslední kapitole autor nalézá inspirující opěrný bod pro navrhované nové pojetí teologické řeči v koncepci negativního platonismu Jana Patočky a stručně načrtává možnosti uplatnění této perspektivy ve způsobu, jak teologové vypovídají o vlastním „předmětu“ teologie, a také možnosti dorozumění s kolegy z ostatních fakult university.

Autor práce předložil pozoruhodné dílo. Jeho přístup k tématu je překvapivě vyzrálý, tvůrčí a samostatný, místy dokonce odvážný. Ačkoli práce obsahuje řadu popisných přehledů, svědčících o autorově značné erudici, klíčové pasáže prozrazují zcela osobní, angažovaný přístup k problematice. Věren úkolu oponenta se ovšem musím zaměřit na problematické aspekty předložené disertace.

Práce je v některých kapitolách až přeplněna nahromaděním látky, která jistě nemusela být v tomto rozsahu rekapitulována (autorovým úkolem nebylo napsat přehledovou učebnici, ale doktorskou disertaci). Na druhé straně autor zařadil („schoval“) do závěrečných stránek dvou ze tří exkursů (jmenovitě do exkursu o metafoře a do exkursu o ironii) klíčové myšlenky, které mají pro hlavní teze práce zásadní důležitost (podle mého názoru proto nepatřily do exkursů). Také závěrečná kapitola je překvapivě stručná a nenabízí explicitní rekapitulaci všech rozhodujících argumentačních kroků práce, ani výslovné zhodnocení konkrétních badatelských výtěžků jednotlivých kapitol, přispívajících k opodstatnění autorových tezí.

Autorovo nakládání s prostudovaným materiálem se zkrátka jeví jako nevyrovnané. V několika oddílech vrší značné množství obecně dostupných informací, které v hlavním textu disertační práce nemusely být takto obsáhle rekapitulovány. Zeštíhlení na „to

podstatné“ by práci zřejmě prospělo. Předložená disertace totiž místy působí jako shromáždění masy relevantního materiálu, který ale není vždy dostatečně zřetelně a hierarchicky (z hlediska důležitosti) zpracován, vyhodnocen a strukturován. Jasná architektura autorovy argumentace a její hlavní trajektorie místy trpí přeplněností jednotlivých oddílů „vším možným“, co by se k dané problematice dalo říci, a místy se prostě ztrácí v moři více či méně relevantní látky.

Bylo by prospěšné, kdyby práce (v souladu s dobrými mravy psaní disertace) v úvodu jasněji formulovala několik zřetelných badatelských otázek či hypotéz, v těle práce se k nim opakovaně a explicitně vracela a v závěru je opět explicitně vyslovila a komentovala, spolu s nalezenými (byť předběžnými a dalšímu bádání otevřenými) odpověďmi či tezemi, formulujícími stručně a jasně autorův badatelský výtěžek. V práci, jak byla odevzdána, je však toto vše spíše naznačeno.

Také na překvapivě nízké jazykové úrovni a na počtu technických chyb je patrný spěch, ve kterém byla odevzdána (toho si nelze nevšimnout hned v obsahu na str. 5 – třikrát zde figuruje hláška Chyba! Záložka není definována). Autor se příliš nezabývá psaním čárek v souvětí (počet vynechaných čárek se blíží trojčífernému číslu), znovu a znovu ve vazbě „nést s sebou“ vynechává „s“, po slově „aniž“ píše sloveso v záporu, jako by nebyl ve slově „aniž“ zápor již obsažen (např. str. 149: autor chce říci „aniž by se stalo“, a říká „aniž by se nestalo“, podobně str. 168: chce říci „aniž bychom měli“ a říká „aniž bychom neměli“ atd.). V práci ponechal mnoho vět, v nichž chybí či přebývá slovo (např. str. 93, věta Rortyho Davidson... , str. 202, věta Ch. Link v této souvislosti... , str. 204, věta Většina termínů, str. 212, první věta, str. 231, věta Nejucelenější podobu... atd. atd.). Na straně 94 dole je několik vět o Rortyho pojetí jazyka, které jsou téměř doslova zopakovány na straně 130. Věta o hermeneutice důvěry a hermeneutice podezření na str. 151 udává opačné vysvětlení (opačné pořadí) významu obou výrazů. Na straně 180 odkazuje autor na německý text Ricoeurovy Živé metafory, na straně 193 na text francouzský – a jen ten je v seznamu literatury. Na straně 194 odkazuje na anglický text Interpretation Theory, na str. 196 na slovenský překlad, a jen ten je v seznamu literatury atd. Je to velká škoda, protože pozoruhodně kultivovaný a vyzrálý styl vyjadřování a obdivuhodné množství zpracované literatury svědčí o tom, že problém nespočívá v mezích autorova nadání, ale v nedbalosti a spěchu.

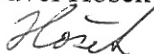
Nejzásadnější výtky se ale týkají samotného jádra badatelského přínosu předkládané práce: některé závěry, k nimž autor dospívá v poslední kapitole, jsou již dlouho tematizovány - v řadě prací, které autor z nějakého důvodu nebere na vědomí, buď vůbec, nebo téměř vůbec. Například: tematizace narativity v teologické řeči (v návaznosti na její metaforičnost a povahu její referenčnosti (!), jak to vidíme např. u Ricoeura - jehož narativistické práce autor skoro nesleduje), je v předložené práci překvapivě téměř opomíjena, ač se sledovanou problematikou – tedy s pojetím vztahu mezi řečí teologie a skutečností, která v této řeči přichází ke slovu - souvisí velmi těsně. Další příklad: Čtenáři obeznámení s dílem Ladislava Hejdánka (navazujícího mimo jiné – stejně jako Moskala - na Patočkův negativní platonismus), zejména s jeho texty o mé-ontologii resp. o nepředmětné skutečnosti (a o způsobech adekvátního vypovídání o nepředmětné skutečnosti!) nenajdou v Moskalově práci jediný odkaz na Hejdánkovy práce. Další, a podle mého názoru nejzávažnější příklad: Čtenáři obeznámení s „teologickým obratem ve francouzské fenomenologii“ (Janicaud) se v předložené práci marně pídí po rozhovoru s (pozdním Derridou), Levinasem či Marionem (!), kteří dospívají ve svých dílech k některým velmi podobným závěrům jako autor předložené disertace (zejména ohledně ne-předmětné skutečnosti, k níž se vztahuje víra a její teologická reflexe, tedy řeč teologie).

Nechci autorovi, který zohlednil tolik (místy možná až příliš mnoho) relevantních příspěvků do jím sledované diskuse, vytýkat, že měl zohlednit ještě mnohem víc. Pouze mě překvapuje, že (alespoň v případě v předchozím odstavci uvedených teologů a filosofů)

neopřel své závěry o vlastně pozoruhodně podobná tvrzení těchto myslitelů, zejména těch, kteří se zcela výslovně zabývali jeho tématem, na rozdíl od celé řady v práci sledovaných filosofů a přírodovědců, z nichž někteří se k vlastnímu tématu disertace vyslovovali jen nepřímo.

Závěrem shrnuji: práci považuji přes vyslovené výhrady za zdařilou, většinu jejích nedostatků, z nichž některé nejsou úplně zanedbatelné, považuji za důsledek spěchu. Práci rozhodně doporučuji k obhajobě.

Pavel Hošek

20. srpna 2012